

Śródka, Andrzej

Wspomnienia pośmiertne : Rudolf Weigl (1883-1957)

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 46, 294-297

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Przedwczesna śmierć 26. XI. 1954 Profesora Tołłoczki, który mimo nadwątłego długotrwałą chorobą zdrowia nie zaniedbywał do końca swych obowiązków, przerwała wszelkie prace. Tom II książki "Kotły parowe" wydany został już pośmiertnie, w r. 1956. Tom III, nieukończony, nie ukazał się.

Aleksander Uklański

RUDOLF WEIGL /1883-1957/

Rudolf Stefan Weigl urodził się 2. IX. 1883 w Přerowie na Morawach jako syn Fryderyka, zamożnego fabrykanta i Elżbiety z Kröselów. Po przeniesieniu się z rodzicami do Małopolski uczył się w gimnazjach w Jaśle i Stryju, a po otrzymaniu matury w r. 1903 studiował biologię w Uniwersytecie Lwowskim u propagatora ewolucjonizmu - Józefa Nusbaum-Hilarowicza. Studia ukończył w r. 1907 uzyskując stopień doktora filozofii i rozpoczął pracę asystenta w kierowanej przez swego mistrza Katedrze Zoologii. Po otrzymaniu stopnia docenta zoologii, anatomii porównawczej i histologii wykładał od r. 1913 w tymże uniwersytecie cytologię i parazytologię. Pracę dydaktyczną Weigla przerwał wybuch I wojny światowej, podczas której pracował w austriackim obozie jenieckim jako kierownik laboratorium bakteriologicznego.

W pierwszym okresie pracy naukowej dominują u Weigla zagadnienia cytologiczne, co wynika prawdopodobnie z przemoż-

negu wpływu Nusbaum-Hilarowicza na młodych naukowców. Interesuje go zwłaszcza rola aparatu Golgiego w komórkach różnych tkanek kręgowców; próbę wyjaśnienia tego problemu były m.in. prace "O aparacie Golgi Kopscha komórek nabłonkowych w jelicie kręgowców i stosunku jego do innych struktur" i "Studia nad aparatem Golgi Kopscha i Trofospongiami Holmgrena w komórkach nerwowych kręgowców" /1910/.

Przełomem w jego działalności badawczej była praca wśród chorych na dur plamisty w czasie wojny i bezradność służby medycznej wobec tej ciężkiej choroby. Od tej pory bez reszty poświęcił się wyjaśnieniu zasadniczych zagadnień związanych z etiologią, epidemiologią i profilaktyką duru. Badania w tym zakresie prowadził, kierując wojskowym laboratorium bakteriologicznym w Przemyślu /1918/, podczas studiów uzupełniających w Hamburgu /1918-1919/ i jako szef Pracowni Badań nad Tyfusem Plamistym w Wojskowej Radzie Sanitarnej przy Ministrze Spraw Wojskowych /1919-1920/. Ukazały się wówczas pierwsze jego prace na ten temat /1919/: "Untersuchungen und Experimente an Fleckfieberläusen. Die Technik der Rickettsia-Forschung" i "Rickettsia Rocha-Limae".

W roku 1920 Weigl odszedł formalnie z Katedry Zoologii i objął Katedrę Biologii Ogólnej Uniwersytetu Jara Kazimierza z tytułem profesora zwyczajnego. Obok wykładów z bakteriologii i parazytologii cały swój czas poświęcał badaniom, które wkrótce wyjaśniły etiologię duru plamistego. Weigl jednoznacz-

nie wykazał, że choroba ta jest wywoływana przez zarazek Rickettsia prowazeki, a następnie przedstawił dalsze wyniki swych prac nad jego biologią. Doprowadziły one do opracowania metody otrzymywania szczepionki przeciwtyfusowej drogą laboratoryjnej hodowli wszy odzieżowej, zakażenia jej patogennymi riketsjami i preparowania jelit chorych wszy. Większość tych zagadnień przedstawił w swej najgłośniejszej pracy - "O istocie i postaci zarazka duru osutkowego" /1927/. Szczepionkę tę wykorzystał z dużym powodzeniem pod koniec lat 30-tych podczas akcji zwalczania endemicznie występującego duru plamistego w powiatach jaworowskim, turczeńskim, stryjskim, białostockim i na Suwalszczyźnie. W r. 1939 prowadził badania w Etiopii nad różnymi typami duru plamistego.

Wybuch II wojny światowej zastał Weigla we Lwowie. Ze względu na wielki autorytet naukowy, a zwłaszcza z powodu groźby wybuchu epidemii duru, niemieckie władze okupacyjne pozostawiły go na stanowisku kierownika lwowskiego Instytutu Walki z Tyfusem, dając mu niemal nieograniczone możliwości zatrudniania pracowników jako "żywicieli wszy". Jego pomoc w tych czasach uratowała życie wielu polskim lekarzom, artystom, uczonym /m. in. słynnemu matematykowi - Stefanowi Banachowi/, księżom, działaczom podziemia, a przede wszystkim 8 mln profilaktycznie zaszczepionych ludzi.

W r. 1945 został kierownikiem Katedry Mikrobiologii Ogólnej Uniwersytetu Jagiellońskiego; nie podjął jednak wykła-

dów w tej uczelni. W r. 1948 przeniósł się na Uniwersytet Poznański, w którym do końca życia kierował Katedrą Mikrobiologii i wykładał bakteriologię, parazytologię i biologię ogólną. Profesor Rudolf Weigl zmarł nagle 11.VIII.1957 w Zakopanem.

Rudolf Weigl uchodził za najwybitniejszego na świecie, obok Charlesa Nicolle, badacza i znawcę zagadnień duru plamistego. Osiągnięcia naukowe Weigla pozwoliły kilku instytucjom zagranicznym na zgłoszenie jego kandydatury do nagrody Nobla, jednak zbyt przesadna skromność uczonego, niechęć do jakiegokolwiek rozgłosu i obawa przed najmniejszą choćby autoreklamą stanęły na przeszkodzie pozytywnemu zakończeniu sprawy. Został natomiast wybrany na członka kilkunastu towarzystw naukowych, m. in. był członkiem przybranym /1920/ i członkiem czynnym /1927/ Towarzystwa Naukowego we Lwowie, członkiem czynnym Polskiej Akademii Umiejętności /1930/ i zwyczajnym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego /1933/, członkiem zagranicznym Belgijskiego Towarzystwa Biologicznego /1934/ i Nowojorskiej Akademii Nauk oraz członkiem honorowym Lubelskiego Towarzystwa Naukowego i korespondentem Belgijskiego Towarzystwa Medycyny Tropikalnej /1935/. Był odznaczony Krzyżami Komandorskimi: Orderu Odrodzenia Polski /1930/, belgijskiego Orderu Leopolda III i papieskiego Orderu Św. Grzegorza. Za całokształt pracy naukowej, zwłaszcza w dziedzinie walki z durrem osutkowym otrzymał w r. 1953 nagrodę państwową I st.

Andrzej Śródka